

Perífrasi d'obligació (I): *he d'escriure*

(ALDC, IX, 2175. *He d'escriure una carta*)

En aquest mapa hem igualat amb el present de *haver* o de *tenir* formes d'altres temps verbals (per ex., *huria de 55*, *ham d'escriure 178*; *tés que 148*, *hi ha que 148*).

L'expressió de la idea de necessitat-obligació es representa amb una unitat lèxica senzilla (*cal*, cf. mapa 1597; *em cal*) o amb perífrasis diverses. En cat. ant. s'usava *ser tengut de*, avui obsolet, i “*deure* + infinitiu”, que, des dels orígens de la llengua, apareix sobretot com a terme jurídic, però desusat des del s. XVI pel “relaxament cancelleresc que provoca l'aflorament de formes col·loquials” (Cabanès, 1996). Els tipus “*haver de* + infinitiu” i “*tenir de* + infinitiu” són les construccions més freqüents des de la Plana de Castelló fins a les comarques rosselloneses. “*Haver de* + infinitiu” (veg. mapa 1548) es troba primer documentalment amb la forma *he de* en registres col·loquials per a guanyar ús a partir del s. XVI, amb aquestes variants de l'auxiliar: *haig de*, una evolució de *HABIO (< HABEO), reduïda a *hai de* (var. *hei de 83*, encreuament amb *he [ej]*) i afavorida en val. per les formes de present (*has*, *ha*, *ham*, *hau*, *han*), convertida en *ha de* que com a persona 1 provoca homonímia en la persona 3 (*ha d'escriure* tant pot ser *ell* com *jo*, cf. Veny 2017 b: 17-18). Coneixia la var. nexual *haver a* (“ço que'ls hòmens *han a fer*”, Jaume I; “les cadires en què *haveu a seure*”, Tirant”), que va desaparèixer perquè per fonosintaxi la preposició quedava absorbida

en l'auxiliar (*he a escriure* → *he [a]scriure*, *he [ə]scriure*); la resposta *ha escriure 167* no creiem que sigui una recialla d'aquesta antiga construcció sinó resultat de la desaparició de la preposició *de* per afebliment de la dental.

Quant a “*tenir de* + infinitiu” apareix des del s. XV, alternant amb *tenir a*, *tenir* (“se *tenia de fer*”, “*tenen a fer*”, “*tenen amar*”, Tirant, ap. Cabanès, 1996), fins que s'imposa *tenir de*. A notar la variant del nucli: *tenc 70, 71, 74, 80-83, 85*. És resultat d'interferència amb el cast. *tenir que*, amb alguna atestació del s. XVI (“puix *té que viure*”) i que s'imposarà en val., parlars extrems ponentins i algun punt isolat del cat. principatí; var. del nucli: *tenc 72, tiengo 94, tingo 100*, d'estructura arag.

En ross. s'ha desenvolupat parcialment la variant personalitzada de *caldre*, *me cal*.

Una mirada geolingüística fa destacar els tipus de perífrasis *he de* i *tinc de*, dotades de tradició, esteses per l'alg., el bal., el cat. del Principat i val. septentrional, mentre que gran part del val. ha estat arrossegat per l'intrús *tinc que*, però amb testimonis de l'estrat anterior genuí, *tinc de*.

Són formes normatives *haver de* i *tenir de*, a més de *caldre* seguida d'una oració subordinada en infinitiu (o amb un verb conjugat), segons la GIEC (2016: 951), que, a més, afegeix que “no són acceptables les construccions «*tenir que* + infinitiu» o «*haver-hi que* + infinitiu» («*hi ha que* + infinitiu»), en què la conjunció *que* s'usa amb el valor d'una preposició”.

